

XORIJIY TILLARNI O‘QITISHDA FAN VA TIL INTEGRATSIYALASHGAN TA’LIM: MAQSADLAR, MAZMUNI, METODOLOGIYA

Rejapova Naima Berdiyevovna,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Xorijiy tillar markazi katta o‘qituvchisi

***Annotatsiya.** Xalqaro professional yoki akademik muhitda samarali muloqot qilishga tayyor bo‘lgan chet tilini biladigan mutaxassislarga ehtiyojni qondirish maqsadida universitetlarda fan va til integratsiyalashgan ta’lim joriy etilmoqda. Ushbu texnikani qo‘llash, shuningdek, o‘qituvchining fan va tilni integratsiyalashgan holda o‘qitish faoliyatiga qo‘yiladigan talablar ushbu maqolada muhokama qilinadi.*

***Kalit so‘zlar:** fan va til integratsiyalashgan ta’lim, CLIL, o‘qitish usullari, fan mazmuni, chet tili.*

***Annotation.** Content and Language Integrated Learning is being introduced into university curricula in response to the demands of the labor market for qualified specialists able to effectively communicate in international professional or academic environment. The article discusses scaffolding pedagogy and requirements for CLIL teachers.*

***Keywords:** Content and Language Integrated Learning, CLIL, methodology, content, foreign language.*

***Аннотация.** Предметно-языковое интегрированное обучение CLIL внедряется в вузовские программы как ответ на потребность рынка в специалистах со знанием иностранного языка, готовых к эффективной коммуникации в интернациональной профессиональной или академической среде. Приемы ее снятия, а также требования к деятельности преподавателя в контексте предметно-языкового интегрированного обучения обсуждаются в данной статье.*

***Ключевые слова:** предметно-языковое интегрированное обучение, CLIL, методика обучения, содержание предмета, иностранный язык.*

Chet tilida ta'lim dasturlari mavjudligi universitetlar uchun jahon reytingida yetakchi o'rinlar uchun kurashda ustunlikka aylanmoqda. Ushbu dasturlar global ta'lim va tadqiqot soxalariga qaratilgan bo'lib, nafaqat xalqaro ilmiy jamoalarda, balki professional guruhlarda ham ishlashga qodir mutaxassislarni tayyorlashga qaratilgan. Bunday dasturlar bo'yicha ta'lim chet tillardan birida olib boriladi va mashg'ulot olib boruvchi o'qituvchilar nafaqat o'qitiladigan fan, ya'ni chet tilida, balki CLIL — Content and Language Integrating Learning fan va til integratsiyalashgan ta'lim sohasidagi bilim va malakalarga ega bo'lishi kerak. Bu esa, o'z navbatida, universitet dasturlarida samarali qo'llash uchun ushbu metodologiyaning asosiy tamoyillarini o'rganish zarurligini bildiradi. Ushbu maqolani yozishdan maqsad fan va til integratsiyalashgan ta'limning mazmuni, maqsadi va metodologiyasi sohasida olib borilayotgan zamonaviy tadqiqotlarni tahlil qilishdan iborat. Integratsiya jarayonlari Yevropada 20-asrning 90-yillarida boshlangan bo'lib, u umumiy bozorni barpo etishga, kapital, tovarlar, odamlar va xizmatlar harakatidagi cheklovlarni olib tashlashga qaratilgan edi. Va bu ko'p tillarni o'rganish muammosini nafaqat kasbiy maqsadlarga erishish darajasida, balki ijtimoiy o'zaro munosabat va siyosiy hayotda ham ishtirok etish darajasida takomillashtirdi. Ikki tillik ta'lim maktablari joriy etila boshlandi: Ba'zi fanlar, masalan, matematika, geografiya, tarix va boshqa fanlar chet tilida, ko'pincha Yevropa Ittifoqining rasmiy tili - ingliz tilida o'qitila boshlandi. Ikki tilli ta'lim dasturlarini targ'ib qilish tadqiqotchilarning fan va til integratsiyalashgan ta'lim nazariyasi va amaliyotini rivojlantirishga qiziqishini oshirishga yordam berdi.

Chet tillarni o'qitish nazariyasida, o'tgan asrning 90-yillar o'rtalarida D. Marsh tomonidan taklif qilingan CLIL atamasi ikkita fanni o'qitish metodikasini anglatadi, ulardan biri – ya'ni chet tili ikkinchi fanni o'qitish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Ushbu uslub talabalarga o'z ona tilida emas, balki chet tilida bir xil mazmundagi va bir xil ta'lim kontekstida lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish imkonini beradi va bunda talabalarda ona tilida bilim va ko'nikmalar shakllantiriladi. L.P.Xalyapinaning fikricha aynan mazmun, “o'zlashtirish predmeti, maqsad,

vazifalari va mavzularini, ya'ni to'g'ri kasbiy fikrlarni amalga oshirish imkonini beruvchi nazariy bilim va ko'nikmalar yig'indisini belgilaydi" [2, 151]

Keng ma'noda, fan va til integratsiyalashgan holda o'qitishning (CLIL) maqsadi ma'lum bir fan bo'yicha bilim olish va ko'nikmalarni oshirish, shu bilan birga, ushbu fanni o'zlashtirish jarayonida til bilimlari va malakalarini takomillashtirishdir. Aniqroq qilib aytganda, CLIL maqsadlari D. Koyl tomonidan to'rt komponent orqali taqdim etilgan:

- muloqot (communication): o'rganilayotgan chet tilida bilim va malaka darajasini oshirish; fan va til integratsiyalashgan ta'lim kontekstida o'rganiladigan har qanday fan bo'yicha muloqot ko'nikmalari shakllantiriladi va shu bilan birga nutq faoliyatining ma'lum ko'nikmalari (tinglash, gapirish, o'qish, yozish) shakllanadi;
- fan mazmuni (content): fanni o'rganish, yangi bilimlarni qo'llash va amaliy topshiriqlarni bajarish orqali ko'nikmalarni shakllantirish;
- madaniyat (culture): o'zaro munosabatdagi madaniyatlar haqidagi bilim va tushunchalarni kengaytirish;
- bilish (cognition): tafakkurni rivojlantirish;

o'quv fanining mazmuni, til ko'nikmalarini rivojlantirish talabalarning mavjud bilimlari, tajribasi va ehtiyojlariga mos kelishi; talabalar o'z ta'lim faoliyatini tahlil qiladilar, turli fanlarni o'rganish jarayonida olgan bilimlari asosida yangi bilimlarni sintez qiladilar va amaliyotda qo'llaydilar [3, 234].

Fan va til integratsiyalashgan ta'lim masalalari bilan shug'ullanuvchi tadqiqotchilar quyidagi asosiy xususiyatlarni ta'kidlaydilar:

O'quv yo'nalishining ko'p qirraliligi:

- o'qitilayotgan fan mavzusini o'rganish uchun darslarda til ko'nikmalarini mustahkamlash;
- o'qitilayotgan fan mazmunini chet tilida bir necha fanlarni integratsiyalashgan holda o'rganish;
- o'quv jarayonini aks ettirgan holda madaniyatlararo loyihalar orqali ta'limni tashkil etish;

Rag‘batlantiruvchi ta’lim muhiti:

- darsda takroriy faoliyat va nutqlardan foydalanish;
- butun dars davomida mavzuni o‘rganish uchun chet tilidan foydalanish;
- talabalarda chet tili va fanni o‘zlashtirishda o‘z-o‘ziga ishonchni shakllantirishga ko‘maklashish;
- talabalarga kichik guruhlarda ishlash imkonini beruvchi qulay auditoriya jihozlari;
- resurslarning mavjudligi;
- talabalarning til bilimlari darajasini oshirish;

Faol o‘qitish:

- dars davomida talabalar o‘qituvchiga qaraganda ko‘proq gapiradi;
- talabalar maqsadni belgilashda ishtirok etadilar;
- juftlik va kichik guruhlarda ishlashga ustunlik beriladi;

Shunday qilib, CLIL o‘qituvchilari an’anaviy dars o‘tish usulidan voz kechib, o‘qitish usullarini o‘zgartirmoqdalar. Ular darslarni tashkil etishda muammoli vaziyat shakllaridan foydalanadilar va bu esa talabalarda ma’lumotni mustaqil izlash va tushunishga yordam beradi, keyinchalik olingan nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llashni rag‘batlantiradi. CLIL metodologiyasi asosan interaktivlik va dialogiklik faoliyatga asoslangan, uning yordamida fan bo‘yicha bilimlar o‘zlashtiriladi, kognitiv ko‘nikmalar rivojlantiriladi. Ushbu interfaol metodika chet tili bilan birgalikda o‘qitilayotgan fan mavzularini o‘zlashtirish imkonini beradi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Coonan C. M. Insider views of the CLIL class through teacher self-observation–introspection // International Journal of Bilingual Education and Bilingualism. 2007. Vol. 10. No. 5.
2. Халяпина Л. П. Междисциплинарная координация в системе профессионально-ориентированного обучения иностранным языкам в вузе // Вестник Пермского национального исследовательского

политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики. 2017.
№ 2.

3. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and language integrated learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2010